

Людмила СУХОВЕЦЬКА,*orcid.org/0000-0003-3345-0764*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології та перекладу

Донбаського державного педагогічного університету

(Дніпро, Україна) *suhlv1974@gmail.com*

СЕМАНТИЧНИЙ ПРОСТІР СОМАТИЧНОГО КОНЦЕПТУ *HEART* В РОМАНІ Ч. ДІКЕНСА *OLIVER TWIST*

Стаття присвячена аналізу семантичного простору базового культурно-соматичного концепту *HEART* у романі Ч. Дікенса «*Oliver Twist*». Сутність концепту виявляється у його семантичному просторі, який формує набір семантичних ознак, характерних відповідним номінаціям концепту. Аналіз семантичного простору окремого концептуального слова розширює картину функціонування семантики слова у мові. Дослідження семантики концепту *HEART* є актуальним з огляду на його значущість не тільки в художній літературі англійської культури, але й вагомості цього концепту в лінгвокультурі світу взагалі. Соматичний концепт *HEART* виявляє різнопланові функційні властивості, що зумовлює складність дослідження його символів, образів. Здійснене дослідження розкриває індивідуальний стиль письменника, особливості реалізації авторської картини світу. На підставі проаналізованого твору було з'ясовано, що за ступенем лексикалізації лексема *HEART* функціонує як самостійна лексема, що входить у вільні словосполучення, як композит та як ідіоматично-фразеологічний компонент, який переважає у кількісному параметрі.

Семантичний простір соматичного концепту *HEART* актуалізовано трьома домінантними семантичними групами: група емоційно-чуттєвої семантики, істинності / автентичності, риси характеру людини. В кожній групі було визначено пріоритетні лексико-морфологічні моделі вербалізації відповідної семантики. У секторі емоційно-чуттєвої семантики виявлено, що почуття репрезентуються двома способами: з експлікацією самого почуття або його імплікацією. Імплікаційний спосіб кількісно переважає в романі. Діапазон почуттів є дуже різноманітним, але з-посеред рекурентно-представлених можна виокремити «душевний біль», «кохання» та «співчуття». У семантичній групі «риса характеру» домінує вербалізація морально-етичної опозиції «добрий – злий». Отже, вагоме морально-емоційне навантаження образу *HEART*, систематична репрезентація через цей образ любові та емпатії підкреслюють одну з ключових ідей твору – цінність людяності й співпереживання у світі соціальної жорстокості та байдужості.

Ключові слова: соматичний концепт, семантичний простір, концептуальна картина світу, композит, фразеологізм, лексико-морфологічна модель.

Liudmyla SUKHOVETSKA,*orcid.org/0000-0003-3345-0764*

PhD of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of English Philology and Translation

Donbas State Pedagogical University

(Dnipro, Ukraine) *suhlv1974@gmail.com*

THE SEMANTIC SPACE OF THE SOMATIC CONCEPT *HEART* IN *OLIVER TWIST* BY CH. DICKENS

This article is devoted to the analysis of the semantic space of the core cultural concept *HEART* in Charles Dickens's novel *Oliver Twist*. The essence of a concept is manifested through its semantic space, which constitutes a set of semantic features characteristic of the concept's linguistic realizations. The analysis of the semantic space of an individual conceptual word broadens our understanding of the functioning of lexical semantics in language. The study of the semantics of the concept *HEART* is particularly relevant due to its significance not only in English literary tradition but also within world linguoculture as a whole. The somatic concept *HEART* demonstrates a wide range of functional properties, which makes the study of its symbolic and figurative representations especially complex. The research reveals the author's individual style and the peculiarities of the realization of his conceptual worldview. Based on the analysis of the novel, it has been established that, according to the degree of lexicalization, *HEART* functions as an independent lexical item occurring in free word combinations, as a component of compounds, and as an idiomatic and phraseological element, the latter being quantitatively predominant.

The semantic space of the somatic concept *HEART* is actualized through three dominant semantic groups: the semantic group of emotions and feelings, truthfulness/authenticity, and human character traits. Within each group, the

predominant lexical and morphological patterns employed to verbalize the corresponding semantic meanings have been identified. In the domain of emotional and affective semantics, it has been found that emotions are represented in two ways: through the explicit expression of the emotion itself or through its implicit representation. The implicit mode is quantitatively predominant in the novel. Although the range of emotions represented is highly diverse, the most recurrent include «emotional pain», «love», and «compassion». Within the semantic group of character traits, the verbalization of the moral and ethical opposition «good–evil» is dominant. Thus, the substantial moral and emotional significance of the image of HEART, together with its systematic representation of love and empathy, emphasizes one of the novel's central ideas: the value of humanity and compassion in a world marked by social cruelty and indifference.

Key words: *somatic concept, semantic space, conceptual worldview, compound, phraseological unit, lexical and morphological pattern.*

Постановка проблеми. Провідною парадигмою сучасних лінгвістичних студій є антропоцентрична, основним вектором якої є дослідження мовної репрезентації людини. Найактуальнішою проблемою у площині антропоцентризму є відтворення мовної картини світу певної етнічної спільноти. Вагомий внесок у формування мовної картини світу роблять письменники як майстри слова, які лінгвалізують різноманітні концепти у своїх художніх творах. Митці художнього слова як і будь-яка людина мислять концептами, моделюють та комбінують їх. Концепти створюють модель людського буття (Ястремська, 2021: 32).

Сутність концепту виявляється у його семантичному просторі, який формує набір семантичних ознак, характерних відповідним номінаціям концепту. Семантичний простір як частина концептосфери отримує вираження з допомогою мовних знаків. Досліджуючи семантичний простір, ми отримуємо нові знання. Аналіз семантичного простору базових ключових культурних концептів у творчості окремих письменників уможливує досягнути особливості як авторського, так і етнічного світобачення, виявити характерні доміанти індивідуальної та національної свідомості. Особлива увага при цьому приділяється аналізу концептів, які вербалізовані соматичною лексикою, що утворює найдавніший пласт словникового фонду у більшості народів світу.

Аналіз досліджень. Аналіз останніх досліджень виявив схильність українських мовознавців до вивчення особливостей реалізації концепту *HEART* / *СЕРЦЕ* в у порівняльному аспекті в англійській та інших мовах, здебільшого на підставі аналізу фразеологізмів (Іванів, 2012). Ознаковий підхід, взятий за основу аналізу фразеологічних одиниць з базовим компонентом *HEART* виявив деякі закономірності відображення структурних, функціональних та фізичних ознак концепту *HEART* (Пилипенко, 2022). Лінгвокультурний підхід до аналізу ідіом з концептами *HEART* уможливив твердження про те, що вони відображають майже весь спектр рис англійського національного характеру (Лещенко, Мегрелішвілі,

2024). Національно-культурні особливості концепту *HEART* було проаналізовано в англійській, українській та німецькій фразеологічних картинах світу, здійснено аналізу когнітивних особливостей концепту *HEART* в англійській мові (Dobrushina, Repp, 2024). Як бачимо, сучасні дослідження активно фокусуються саме на матеріалі фразеологічного фонду, залишаючи поза увагою, найцінніший пласт художнього дискурсу.

Дослідження семантики соматичного концепту *HEART* є актуальним з огляду на його значущість не тільки в художній літературі англійської культури, але й вагомості цього концепту в лінгвокультурі світу взагалі. Серце є не тільки біологічним центром людини, але й осередком душі, емоцій, інтуїції та вищої духовності. Філософія «серця / кордоцентризму» стверджує, що реальність може бути досягнута через «серце», і що істинна сутність людини зосереджена у серці. Серце – насамперед ціннісний інтегратор цілісного буття. «Кордоцентризм» приписує серцю почуття, розум, пізнання, інтуїцію, волю, пам'ять, що певною мірою гальмує диференціацію і системну субординацію цих здатностей (Щербачук, 2011: 160).

Метою статті є з'ясування особливостей репрезентації семантичного простору соматичного концепту *HEART* в романі Ч. Дікенса *Oliver Twist*, що сприяє уточненню індивідуально-авторської картини світу і художньої мовної картини світу взагалі.

Виклад основного матеріалу. Семантичний простір певного слова є частиною лексико-семантичної системи і способом моделювання лексичної семантики. Аналіз семантичного простору окремого концептуального слова розширює картину функціонування семантики слова у мові. Найбільші зміни в семантиці слова відбуваються в художньому тексті, тобто значення слів часто характеризуються багатшою семантикою, за цих умов відбувається контекстуальне приращення смислу, виникає естетичне значення, можлива семантичною конденсація слова, дифузність (Кардашук, 2010: 36).

Соматичний концепт *HEART* виявляє різнопланові функційні властивості, що зумовлює

складність дослідження його символів, образів. У романі *Oliver Twist* Ч. Дікенса соматична лексема *HEART* виконує функцію опорного концептуального слова, оскільки саме вона є ядром вербалізації концепту *HEART*, характеризується високою частотністю функціонування, організовує навколо себе різні семантичні та образні реалізації цього концепту в романі. Аналіз семантичного простору соматизму *HEART* розкриває індивідуальний стиль письменника, особливості реалізації авторської картин світу.

Соматизм *HEART* разом із дериватами було використано в романі Ч. Дікенса «*Oliver Twist*» 142 рази. У результаті дослідження було з'ясовано, що за ступенем лексикалізації ядро «кордовербального» корпусу утворюють фразеологічні одиниці та ідіоми 49% (68 од.) Уживання семантими *heart* як самостійної лексеми та у вільних словосполученнях дорівнює 29% (41 од.) і словотвірний прошарок дорівнює 22% (33 од.). Що стосується організації самого семантичного простору, нами було виявлено, що всі 100% аналізованої лексики розподілено по трьом основним семантичним групам: 1) **емоційно-чуттєва семантика** 54% (76 од.); 2) **істинність / автентичність** 24% (34 од.); 3) **риса характеру людини** 22% (33 од.). Розглянемо особливості репрезентації семантики кожної групи.

У першу чергу, в романі чітко виокремлюється група прикладів, об'єднаних спільною семантичною моделлю, де серце осмислюється як внутрішній осередок емоційного життя людини, місце, де виникають, накопичуються та переживаються почуття. У такій моделі ми спостерігаємо вербалізацію самого почуття або емоції разом із способом проникнення почуття до цього вмістилища. Зокрема, почуття можуть «прокрадатися» у серце *and a cold deadly feeling crept over the boy's heart; Oliver, urged by a creeping sickness at his heart* (Dickens); опускатися або тонути всередині *a sense of his loneliness sank into the child's heart for the first time* (Dickens) розширюватися зсередини: *for he felt that pride swelling in his heart* (Dickens); бути «привнесеними» ззовні і заповнювати серце *She ... carried joy into the hearts of all* (Dickens). Така варіативність способів вербалізації підсилює експресивність і дозволяє автору тонко передавати психологічні стани персонажів. Базовою морфологічною моделлю вербалізації цього семантичного поля є **Feeling+V+Prep+Heart**, де дієслово вказує спосіб проникнення почуття в серце.

Наступна категорія прикладів є дуже близькою за семантикою де серце залишається центром емоційного переживання людини, але на відміну від попередньої групи акцент зміщується

на інтенсивність і крайність емоцій. Крім того, сама емоція не вербалізована, а може бути імплікована із контексту (любов, відчай, прив'язаність, глибоке співчуття). Семантичною домінантною емоцією є те, що вони приносять душевний біль та страждання оскільки їхній вплив на серце вербалізовано дієсловами, що мають руйнівну силу на цілісність органу або його дієздатність і це проявляється у метафоричних трансформаціях (*his old heart broke; It wrings my heart; My heart will burst; Oliver's heart sank within him*): *When he reached home Mrs. Maylie was sitting in the little parlour. Oliver's heart sank at sight of her; for she had never left the bedside of her niece; and he trembled to think what change could have driven her away* (Dickens). Узагальнемо модель як *heart+V₁*, де дієслово має руйнівну семантику і підлягає метафоризації.

Ідентична модель **Heart+V₂** відрізняється від попередньої семантичної характеристикою дієслів, які виражають фізіологічні особливості діяльності органу. Для передачі емоційного стану страху, тривоги, хвилювання, внутрішнього напруження соматизм *HEART* також вступає в колокації із дієсловами які в прямому сенсі передають фізіологічні особливості діяльності органу. В першу чергу, це пов'язане із серцебиттям або пришвидшенням серцебиття і вербалізується дієсловом *beat*: *his heart beat quickly; it makes my heart beat, heart beat so violently*. Як бачимо із наведених прикладів для підкреслення інтенсивності серцебиття залучаються прислівники *quickly, violently*. В уривку *As Oliver knew the name of the street in which Mr. Brownlow resided, they were enabled to drive straight thither. When the coach turned into it, his heart beat so violently, that he could scarcely draw his breath* (Dickens) описується емоційно критична ситуація, де Олівер наближається до будинку містера Браунлоу. Фраза *heart beat so violently* передає піковий рівень хвилювання, майже паніку, де змішані надія і страх.

Наступну модель можна назвати похідною від попередньої моделі, в якій дієслово трансформується у незавершені форми дієслова і виглядає вона таким чином: **Past/Present Participle+Heart** із збереженням семантики і метафоризації похідних дієслів. Зокрема, у словосполученнях *broken heart, trembling heart, seared heart* прикметники *broken, trembling, seared* позначають фізичні властивості або стани: зламаний, тремтячий, обпалений, вигорілий. Однак у поєднанні з іменником *heart* відбувається семантичне перенесення з фізичної сфери на психоемоційну, внаслідок чого ці одиниці набувають переносного значення. Так, *broken heart* репрезентує глибокий душевний біль і втрату, *trembling heart* – стан страху, тривоги або

внутрішньої невпевненості, тоді як *seared heart* позначає емоційно вигорілий стан, спричинений тривалими стражданнями чи травматичним досвідом: *Oliver leaned his head upon his hand when the old man disappeared, and pondered, with a trembling heart, on the words he had just heard* (Dickens).

Пришвидшення фізіологічного серцебиття як наслідок переживання сильних емоцій хвилювання передає і прикметник *palpitating*: *There the boy remained, with a palpitating heart, for half an hour. At the expiration of which time Mr. Bumble thrust in his head, unadorned with the cocked hat, and ...* (Dickens).

Більш достовірні фізіологічні образи роботи серця для передачі граничних емоційних станів поєднуються в романі із компонентом *blood*. Наприклад, *When I came back, she was dying; and all the blood in my heart has dried up, for they starved her to death. I swear it before the God that saw it! They starved her!* (Dickens). Вираз *all the blood in my heart has dried up*, що є результатом активізації когнітивної моделі «серце – контейнер для рідини», означає повне емоційне спустошення, шок і крайній відчай, втрату життєвої сили. Присутня і вислові гіперболізація передає максимальний ступінь страждання персонажу та підкреслює соціальну трагедію, голод та бідність, які стають причиною смерті бідняків.

Фізіологічні відчуття болю в серці, вербалізовані як *the blood tingling to his heart*, передають різкий страх, шок, майже паралізуючий жах, що відчуває герой. Цей стан підкріплюється зображенням іншої фізіології, втрати голосу та можливості рухатися: *Good Heaven! what was that, which sent the blood tingling to his heart, and deprived him of his voice, and of power to move!* (Dickens). Отже, вербалізація фізіологічних особливостей функціонування серця для відтворення психологічного стану робить переживання героїв максимально відчутними для читача.

Ад'єктивна-номінативна колокація **ADJ+heart** задіяна автором і для передачі інших бінарних сутностей, наприклад настрою, веселого або сумного (*merry heart / sad heart*), а також загального психологічного стану людини на основі наявності / відсутності тягара емоційних переживань (*light heart / in better heart / heavy heart*): *Assured of his qualifications, Mr. Bumble left the building with a light heart, and bright visions of his future promotion* (Dickens).

У результаті спостереження за емпіричним матеріалом було помітно, що є два способи вербалізації емоцій та почуттів з компонентом *heart* за критерієм експліцитності / імпліцитності. Наприклад, у фрагменті *Meanwhile, Rose was rapidly recovering. She had left her room: was able to go out; and mixing once more with the family, carried joy into*

the hearts of all бачимо експлікацію емоції *joy*, у той час як у більшості прикладів емоції імпліковані. Так у прикладі *The kindest, best of friends. My heart will burst. I cannot bear all this* (Dickens) лише сюжет і контекст ситуації допомагають зрозуміти, що стан семоційнийного переповнення героїні зумовлений радістю, вдячністю. Надмірність почуттів викликана несподіваною добротою, прийняттям і любов'ю. Імплікація емоцій спонукає читача докласти певних зусиль до інтерпретації, що, у свою чергу, залучає читача до більшого співпереживання героям роману. Процентне співвідношення експлікаційних та імпліцитних способів представлення емоцій є 37% на 63% на користь імплікації.

Діапазон емоцій та почуттів, які ословлює автор соматизмом *heart* є надзвичайно широким. Однак є деякі емоції, актуалізація яких в романі характеризується повторюваністю. Зокрема, соматизм *heart* не однократно бере участь в концептуалізації емоційно-чуттєвої реальності як «кохання, любов». Суб'єкт кохання показує своє почуття об'єкту кохання шляхом пропонування або завоювання серця (*to win / to gain / to offer / to find a heart / heart loves*). «*There is no pursuit more worthy of me: ..., than the struggle to win such a heart as yours,*» *said the young man, taking her hand* (Dickens). У прикладі дієслово *win* підкреслює ідею здобуття взаємного почуття через зусилля та відданість. У колокаціях *to offer a heart and home* поєднано ідеї емоційної підтримки і фізичного прихистку. *I offer you, now ... – a heart and home – yes, dearest Rose, and those, and those alone, are all I have to offer* (Dickens). У цьому контексті *heart* символізує любов, турботу, духовну близькість. Семантику глибокого й абсолютного кохання, такого, що охоплює всю внутрішню сутність героя передає фраза *my heart is set on* в уривку *On Rose, sweet, gentle girl! my heart is set, as firmly as ever heart of man was set on woman*. Серце постає символом постійної, незмінної відданості завдяки поєднанню із дієсловом *set on*, що означає «міцно спрямоване», «твердо зосереджене».

До семантичної категорії кохання віднесемо і авторський яскравий метафоричний образ про здатність любити: *but, although the happiness and delight of my life lie buried there too, I have not made a coffin of my heart, and sealed it up, forever, on my best affections* (Dickens). Підкреслена метафора передає ідею того, що герой, попри важкі втрати й глибоке горе, не втратив здатності любити й співчувати і не «поховав» свої найкращі почуття разом із померлими близькими. Отже, лексема *heart* допомагає передати семантику кохання через мета-

форичне осмислення серця як центру людських почуттів, відданості та внутрішнього життя героя.

З-посеред частотно вербалізованих емоцій визначено емоцію «співчуття». Для репрезентації цієї емоційно-експресивної семантики автор багатократно вживає словосполучення типу *bless her dear heart, bless his heart, dear heart, my heart!* Вони передають різноманітні відтінки емпатії: співчуття, жаль, ніжність, небайдужість, милосердя: “*Lor bless her dear heart, when she has lived as long as I have, sir; and had thirteen children of her own, and all on 'em dead except two, and them in the wurkus with me, she'll know better than to take on in that way, bless her dear heart!*” (Dickens). Залежно від контексту ситуації ці фрази можуть набувати іронічного або лицемірного характеру щоб створити враження турботи, приховати байдужість або жорстокість: *My heart!*” says the ungrateful villain, ‘*what’s the use of this to me? You might as well give me a pair of iron spectacles!*” (Dickens). Це усталені розмовні формули функціонують як соціальні маркери мовлення нижчих або середніх класів в Англії того часу.

Мовними репрезентантами співчуття (емпатії) як здатності персонажів відгукуватися на страждання інших людей, розуміти їхній емоційний стан і виявляти милосердя виступають сполучення *to soften / touch smb’s heart*. Так, у вислові *Do not tell me that you wish I had lost this; for it has softened my heart to all mankind* (Dickens) серце постає символом морального перетворення: любов і турбота про іншу людину роблять героя більш чутливим до переживань усього людства. У фрагменті *Her words and manner had touched Rose Maylie’s heart* дієслово *touch* вказує на глибокий емоційний вплив страждань Ненсі на Роз, викликаючи в неї співчуття та прагнення допомогти. Подібним чином у зверненні Роз до Ненсі *Oh! is there no chord in your heart that I can touch!* (Dickens) серце концептуалізується як джерело моральної чутливості, до якого можна апелювати через співпереживання та милосердя.

Друга домінантна група, що виокремлено у результаті аналізу емпіричного матеріалу словосполучень було, семантика яких спрямована на передачу **істинності / автентичності** / щирості вчинків, думок, намірів. Ця семантика зумовлена тим, що серце характеризується сильною культурною конвенцією щирості. У цих випадках *heart* концептуалізується як глибокий контейнер, джерело істинних почуттів або відправної точки для генерації максимально щирих емоцій (*in the inmost recesses of his own heart; from the very bottom of his heart; words came from the heart; prayers, gushing from hearts; considerations of heart; in the openness of their hearts; peace of heart; anguish of her heart; humanity*

of heart, hopes of my heart). Так у наступному прикладі комбінація лексем *anguish of her heart* замість просто вербалізації почуття *anguish* інтенсифікує його ступінь прояву, підкреслює автентичність та глибину цього почуття: *As they disappeared, the girl sunk down nearly at her full length upon one of the stone stairs, and vented the anguish of her heart in bitter tears* (Dickens). У фрагменті “*Now, the fact was, that in the inmost recesses of his own heart, Mr. Grimwig was strongly disposed to admit that Oliver’s appearance and manner were unusually prepossessing*” (Dickens) вираз *inmost recesses of his own heart* підкреслює глибинність і прихованість внутрішніх переконань персонажа. В реалізації семантики щирості беруть участь і композит *true-hearted*, або колокації *true and earnest heart*.

Інший спосіб вербалізувати уявлення про щирість людини здійснюється автором розширеною похідною фразеологічною конструкцією *with all your heart* : *but that the poor boy whom their charity had rescued from misery, or death, was eager to serve them with his whole heart and soul* (Dickens). Фраза *with his whole heart and soul* створює емоційну маркованість ситуації, яка показує відверту та щирю готовність Олівера віддячити служінням двом милим дамам, які врятували його життя; підкреслює, що його бажання зробити це не було формальним, а було сповнено силою, енергією та емоціями.

Серце, яке виступає мерилом автентичності намірів, свого роду, совістю людини репрезентується сполученнями *in my heart*. Так, у фрагменті *She charged me to keep it safe,*” replied the woman with a groan, “*and trusted me as the only woman about her. I stole it in my heart when she first showed it me hanging round her neck;*” фраза *stole it in my heart* не означає буквально крадіжку, а ідіоматично передає те, що героїня подумки захотіла привласнити медальйон, зажадала його, відчула спокусу вкрасти. Серце постає джерелом моралі, саме в серці зосереджені совість, доброта та природний моральний закон людини.

Прикметник *hearty*, який передає відвертих, дружніх і відкритих стосунків між людьми, було вживано в тексті 7 разів, здебільшого у поєднанні із іменниками (*hearty shake, hearty welcome, hearty good-will, hearty salutations, hearty laugh*), поодинокі випадки в позиції іменної частини складеного присудка (*was as kind and hearty, and looked quite stout and hearty*). Та сама семантика притаманна й прислівнику *heartily*, який автор використовує виключно із дієсловом *laugh* (7 разів) та його синонімом *chuckle* (1 випадок): “*A deal,*” said the old lady, *laughing very heartily at her own acuteness* (Dickens).

Крім того, традиції англійської культури пов’язують поняття чесності та щирості з обря-

довим актом складання присяги, що супроводжується жестом притискання руки до лівого боку грудей, що в тексті автора відображено в таких способом: “*Everybody hates me. Oh! sir, don’t, don’t pray be cross to me!*” *The child beat his hand upon his heart*. Дієслово *beat* підсилює інтенсивність емоції, йдеться не про театральний жест, а про справжнє, глибоке страждання.

Соматизм *heart* характеризується високою словотвірною валентністю, однак в аналізованому романі словотвірний потенціал представлений виключно моделлю *ADJ+hearted* (13 одиниць) і спостерігається лише разове використання моделі *heart+PARTICIPLE-II* (*heart-broken*). Модель *ADJ+hearted* здебільшого відображає одиниці етичного порядку і розкриває сутність базової бінарної опозиції «добрий – злий» із очевидним розмаїттям об’єктивації полюса «добрий», зокрема, *open-hearted* (2 рази), *kind-hearted* (2 рази), *soft-hearted* (2 рази), *good-hearted* (1 раз). У той час як семема «злий» подана лише композитами *hard-hearted* (5 разів) та *bad-hearted* (1 раз): “*You seem to think,*” *retorted the doctor, “that everybody is disposed to be hard-hearted today, except yourself, Miss Rose; It was evening, indeed, before the kind-hearted doctor brought them the intelligence, that ...*” (Dickens).

Слід зазначити, що окрім комополітів у мовній картині світу Ч. Дікенса семантична об’єктивація опозиції «добрий – злий» отримує активне розширення за рахунок словосполучень *ADJ+heart* (23 од.), у яких лексема *heart* функціонує метонімічно, імплікуючи людину, яка є носієм тих або тих психологічних станів або рис. Отже, мовна репрезентація доброї людини в романі подана як *gentle heart, sensitive heart*, або за рахунок концеп-

туалізації певних фізичних параметрів, таких як температура (*warm heart*) або розмір (*large heart*): “*He is a child of a noble nature and a warm heart,*” *said Rose, colouring* (Dickens). У метафоричний спосіб поданий антонім цієї опозиції *rotten heart*, де перенесена інша фізична властивість органічних об’єктів, зокрема гниття.

Тричі у своєму творі автор репрезентує семантику молодого віку – *young heart*. Решта словосполучень мають поодинокий характер і спрямовані на вираження семантики вдячності (*thankful hearts*), внутрішньої характеристик впертості (*obdurate heart*), наявності пережитого важкого досвіду (*jaundiced hearts, jaded hearts*).

Семантику наявності або відсутності рішучості на певні кроки, здатності або нездатності людини здійснити певну дію реалізують словосполучення *to have the heart / not to have the heart* (Зод.); *to be stout-hearted*. Серце постає центром моралі і визначає межу між можливим і неможливим для людини в поведінці. Саме у такий спосіб автор описує Олівера, який не міг знайти в собі духу просити милостиню, передає його нездатність принизитися: “*He had no heart to beg. And there he sat*” (Dickens).

Одноразово у творі для передачі людської поведінки автор скористався вербалізацією зооморфних ознак. Зокрема, ставлення відчуженості, відстороненості в англійськомовній картині світу притаманно серцю вовка, що і було перенесено автором на поведінку героя у процесі художнього порівняння: “*and you, like a blackhearted wolf as you are, kept yourself aloof,*” *said Sikes*. Ступінь віддаленості посилено кольоровою семантикою, лексемою *black*.

Лексико-морфологічні особливості домінантних моделей вербалізації семантики *heart* в романі «*Oliver Twist*» узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Семантична група <i>heart</i>	Домінантні моделі	Приклад
Емоційно-Чуттєва	Feeling+V+Prep+Heart	<i>pride swelling in his heart</i>
	heart+V ₁ , де семантика V ₁ фізіологічна	<i>his heart beat quickly</i>
	heart+V ₂ , де семантика V ₂ метафорична	<i>his heart will burst</i>
	Past/Present Participle ₁ +Heart, де семантика P ₁ фізіологічна	<i>palpitating heart</i>
	Past/Present Participle ₂ +Heart, де семантика P ₂ метафорична	<i>seared heart</i>
	ADJ ₁ +heart, де семантика ADJ ₁ емоційна	<i>sad hearts</i>
	ADJ ₂ +heart, де семантика ADJ ₂ метафорична	<i>jaundiced hearts</i>
Автентичність/істинність / щирість	Prep (in/at/of/from/with)+Heart	<i>humanity of heart</i>
	Hearty +N;	<i>hearty shake</i>
	V+ heartily	<i>laugh heartily</i>
Риси характеру	ADJ+hearted	<i>kind-hearted</i>
	ADJ+heart	<i>obdurate heart</i>

Висновки. На підставі проаналізованого твору Ч. Дікенса *Oliver Twist* було з'ясовано, що за ступенем лексикалізації лексема *HEART* функціонує як самостійна лексема, що входить у вільні словосполучення, як композит та як ідіоматично-фразеологічний компонент, який переважає у кількісному параметрі. Семантичний простір соматичного концепту *HEART* актуалізовано трьома домінантними семантичними групами: група емоційно-чуттєвої семантики, істинності / автентичності, риси характеру людини. В кожній групі було визначено пріоритетні лексико-морфологічні моделі вербалізації відповідної семантики. У секторі емоційно-чуттєвої семантики виявлено, що почуття репрезентуються двома способами: з експлікацією самого почуття або його імплікацією. Імплікаційний спосіб кількісно переважає в романі. Діапазон

почуттів є дуже різноманітним, але з-посеред рекурентно-представлених можна виокремити «душевний біль», «кохання» та «співчуття». У семантичній групі «риса характеру» домінує вербалізація морально-етичної опозиції «добрий – злий». Отже, вагоме морально-емоційне навантаження образу *HEART*, систематична репрезентація через цей образ любові та емпатії підкреслюють одну з ключових ідей твору – цінність людяності й співпереживання у світі соціальної жорстокості та байдужості. Перспективою дослідження вважаємо подальший аналіз семантичного навантаження соматичного концепту *HEART* в усій творчості Ч. Дікенса для уточнення характеристика індивідуально-авторського стилю та порівняння його з іншими письменниками як англійської, так і іншомовних культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванів Р. О. Концепт «Серце» як компонент концептосфери «Людина» та його реалізація у германських і слов'янських мовах (на матеріалі англійської та української фразеології). *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Т. 1(24), 2012. С. 94–96.
2. Кардашук О. Семантичний простір лексеми «ліс» у творах Ольги Кобилянської. *Наукові записки. Випуск 89 (5). Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч.* Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. С. 34–38.
3. Лещенко Г. А., Мегрелішвілі М. О. Лінгвокультурна інформація в англійських фразеологізмах із концептами HEART і MIND. Центральнуукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка: *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, № 4 (211). 2024. С. 76–84. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-11>
4. Пилипенко І. О. Аналіз концепта «heart / серце» у фразеологізмах англійської та української мови з погляду ознакового підходу. *Закарпатські філологічні студії*. Видавничий дім «Гельветика». Вип. 21. Т. 2, 2022. С. 95–100. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.19>
5. Щербачук Л. Ф. Культурні концепти: зміст, структура, принципи, класифікації. *Філологія. Соціальні комунікації*. Сімферополь, 2011. Ч. 2. вип. № 1. С. 159–162.
6. Ястремська Т. О. Моделювання українського діалектного простору: концепти *ВЕРХ / НИЗ*. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2021. 803 с.
7. Dobrushyna M., Repp L. Cognitive Peculiarities of the Concept HEART in the novel «The Fifth Season» by NK Jemisin. *Anglistics and Americanistics*. № 22. 2024. Pp. 20–24.
8. Dickens Ch. *Oliver Twist*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/730/730-h/730-h.htm>

REFERENCES

1. Ivaniv R. (2012). Kontsept «Sertse» yak komponent kontseptosfery «Liudyna» ta yoho realizatsiia u hermanskykh i slovianskykh movakh (na materialii anhliiskoi ta ukraïnskoi frazeolohii) [The concept «Heart» as a component of the conceptual sphere «Human» and its realization in Germanic and Slavic languages (based on English and Ukrainian phraseology)]. *Naukovyi zhurnal «Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»: seriia «Filolohiia»*. T. 1(24), 2012. S. 94–96. [in Ukrainian].
2. Kardashchuk O. (2010). Semantychnyi prostir leksemy «Lis» u tvorakh Olhy Kobylianskoi [The semantic space of the lexeme «Lis (Forest)» in the works by Olha Kobylianska]. *Naukovi zapysky. Vypusk 89 (5). Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo): U 5 ch. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka*, 2010. S. 34–38. [in Ukrainian].
3. Leshchenko H., & Mehrelshvili M. (2024). Lihvokulturna informatsiia v anhliiskykh frazeolohizmakh iz kontseptamy HEART i MIND [Linguocultural information in English phraseological units with the concepts HEART and MIND]. *Tsentrlnoukraiïnskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka: Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*, № 4 (211). 2024. S. 76–84. [in Ukrainian].
4. Pylypenko I. (2022). Analiz kontseptu «heart / sertse» u frazeolohizmakh anhliiskoi ta ukraïnskoi movy z pohliadu oznakovoho pidkhodu [Analysis of the concept «heart / Sertse» in English and Ukrainian phraseological units from the perspective of the feature-based approach]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 21. T. 2, 2022. S. 95–100. [in Ukrainian]. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.19>
5. Shcherbachuk L. (2011). Kulturni kontsepty: zmist, struktura, pryntsyipy, klasyfikatsii [Cultural concepts: content, structure, principles, classifications]. *Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Simferopol. Ch. 2. vyp. № 1. S. 159–162. [in Ukrainian].
6. Yastremska T. (2021). *Modeliuvannia ukraiïnskoho dialektnoho prostoru: kontsepty VERKH / NYZ* [Modeling the Ukrainian dialect space: the concepts TOP / BOTTOM]. Lviv: Instytut ukraiïnoznavstva imeni I. Krypiakievycha. [in Ukrainian].
7. Dobrushyna M., Repp L. Cognitive Peculiarities of the Concept HEART in the novel «The Fifth Season» by NK Jemisin. *Anglistics and Americanistics*. № 22. 2024. Pp. 20–24.
8. Dickens Ch. *Oliver Twist*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/730/730-h/730-h.htm>

Дата першого надходження статті до видання: 21.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

